

सर्वोच्च अदालत, संवैधानिक इजलास
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
माननीय न्यायाधीश श्री ओमप्रकाश मिश्र
आदेश

०६९-WS-००७२

विषय: उत्प्रेषण ।

स्याङ्गजा जिल्ला वाडसिङ गा.वि.स. वडा नं. ३ घर भई हाल नेपाल सरकार स्वास्थ्य मन्त्रालय अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा विभाग टेकुमा शाखा अधिकृत पदमा कार्यरत धनेश्वर पौडेल १ निवेदक

स्याङ्गजा जिल्ला थमपोखरा गा.वि.स. वडा नं. ७ घर भई हाल नेपाल सरकार रक्षा मन्त्रालयमा शाखा अधिकृत पदमा कार्यरत प्रेमराज लुईटेल १

गुल्मी जिल्ला म्यालपोखरी गा.वि.स. वडा नं. २ घर भई हाल नेपाल सरकार सडक विभाग कार्यालय बबरमहलमा नायब सुब्बा पदमा कार्यरत त्रिलोचन भट्टराई १

गुल्मी जिल्ला अर्जे गा.वि.स. वडा नं. ६ घर भई हाल नेपाल सरकार त्रिभुवन विमानस्थल भन्सार कार्यालयमा लेखा अधिकृत पदमा कार्यरत रविचन्द्र अर्याल..... १

बझाङ जिल्ला चैनपुर गा.वि.स. वडा नं. ६ घर भई हाल नेपाल सरकार सहकारी विभागमा शाखा अधिकृत पदमा कार्यरत सुरेशराज जोशी १

स्याङ्गजा जिल्ला सेखाम गा.वि.स. वडा नं. २ घर भई हाल नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयमा नायब सुब्बा पदमा कार्यरत कमल परियार १

स्याङ्गजा जिल्ला विर्घा गा.वि.स. वडा नं. ६ घर भई हाल नेपाल सरकार भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयमा शाखा अधिकृत पदमा कार्यरत टोकराज पाण्डे... १

खोटाङ जिल्ला दिक्तेल गा.वि.स. वडा नं. ४ घर भई हाल नेपाल सरकार मालपोत

कार्यालय भोजपुरमा शाखा अधिकृत पदमा कार्यरत गोविन्दप्रसाद आचार्य.....	१
नुवाकोट जिल्ला खानीगाउँ गा.वि.स. वडा नं. २ घर भई हाल नेपाल सरकार सडक विभाग बबरमहलमा इन्जिनियरिङ्ग पदमा कार्यरत अमिन्द्र खड्का	१
बाग्लुङ्ग जिल्ला बाग्लुङ्ग नगरपालिका वडा नं. ३ घर भई हाल नेपाल सरकार खानेपानी तथा ढलनिकास विभाग काठमाडौंमा कार्यरत शेखरचन्द्र के.सी.	१
सप्तरी जिल्ला रायपुर गा.वि.स. वडा नं. ६ घर भई हाल नेपाल सरकार खानेपानी तथा ढल निकास विभाग काठमाडौंमा इन्जिनियर पदमा कार्यरत लोकेन्द्रप्रसाद यादव.१	
गुल्मी जिल्ला धुर्कोट गा.वि.स. वडा नं. २ घर भई हाल नेपाल सरकार जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग काठमाडौंमा इन्जिनियर पदमा कृष्णबहादुर पाण्डे	१
सर्लाही जिल्ला जिगंडवा गा.वि.स. वडा नं. २ घर भई हाल नेपाल सरकार खानेपानी तथा ढलनिकास विभागमा इन्जिनियर पदमा कार्यरत महेशी महतो.....	१
सुनसरी जिल्ला एकम्वा गा.वि.स. वडा नं. ४ घर भई हाल नेपाल सरकार स्थानीय विकास मन्त्रालय जिल्ला प्राविधिक कार्यालय काठमाडौंमा इन्जिनियर पदमा कार्यरत चुडाराज ढकाल	१
सल्यान जिल्ला स्यानीखाल गा.वि.स. वडा नं. २ घर भई हाल नेपाल सरकार खानेपानी तथा ढलनिकास विभागमा इन्जिनियर पदमा कार्यरत भोलाप्रसाद थापा	१

विरुद्ध

राष्ट्रपतिको कार्यालय, सितलनिवास, काठमाडौं	१
अध्यक्ष, अन्तरिम चुनावी मन्त्रिपरिषद्, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरवार, काठमाडौं.....	१
विपक्षी नेपाल सरकार, कानून न्याय, संविधानसभा तथा संसदिय मामिला मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१
नेपाल सरकार, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१

तत्कालिन नेपालको संविधान, २०६३ को धारा ३२, १०७(१) बमोजिम यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत दायर हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र आदेश यसप्रकार छः-

हामी निवेदकहरू निजामती सेवा ऐन, २०४९ अन्तर्गत सरकारी सेवामा प्रवेश गरेका तथा हाम्रो काम, कर्तव्य, अधिकार तथा सेवाका शर्तहरू निजामती सेवा ऐन, २०४९ बाट नै व्यवस्थित हुने कानूनी व्यवस्था भएको र निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा ५८ ले निजामती कर्मचारीलाई निजको नियुक्ति हुँदा तत्काल लागू रहेको तलव, उपदान, निवृत्तिभरण र अन्य सुविधा सम्बन्धी सेवाका शर्तहरूमा निजको स्वीकृति बेगर निजलाई प्रतिकूल असर पर्ने गरी परिवर्तन गरिने छैन भनी सेवा शर्तको सुरक्षा गरेको छ। हामी निवेदक निजामती सेवामा प्रवेश गर्दा पनि सोही सेवा शर्तको आधारमा प्रवेश गरेका छौं ।

मिति २०६४।४।१ देखि लागू हुने गरी २०६४।४।२३ मा जारी गरिएको निजामती सेवा (दोश्रो संशोधन) ऐन २०६४ ले सो ऐनको दफा २४घ१ थप गरी कार्यसम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनद्वारा गरिने बढुवा सम्बन्धी विशेष व्यवस्था भन्दै निश्चित सेवा अवधि पूरा गरेका कर्मचारीहरूलाई स्वतः बढुवा गरी निजहरूको हकमा मात्र लागू हुने विशेष पद सृजना गरी सो पदमा बढुवा भएको कर्मचारी जुनसुकै कारणबाट अवकास भएमा वा निज माथिल्लो पदमा बढुवा भएमा वा दरबन्दीको पदमा समायोजन भएमा त्यो पद स्वतः खारेज हुने र त्यसरी विशेष पदमा बढुवा भएको निजामती कर्मचारीले बढुवा हुनुभन्दा अगाडिको पदमा बहाल रहँदा सम्पादन गरेको कार्य नै सम्पादन गर्नुपर्ने गरी विना प्रतिस्पर्धा तथा कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन नगरिकन नै विशेष पदमा बढुवा गर्ने व्यवस्था गरेको थियो। तथापि त्यसरी बढुवा गरेका कर्मचारीहरूले पद तथा तलव भत्ताको लागि मात्र माथिल्लो पद प्राप्त गरेको भएता पनि निजहरूले बढुवा हुनुभन्दा अगाडिको पदमा बहाल रहँदा सम्पादन गरेको काम नै सम्पादन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेकोले निजहरू विशेष पदमा बढुवा भई सो पदमा बहाल रहँदा पनि निजहरूले हामी निवेदकहरू जस्ता खुला प्रतिस्पर्धा, कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको आधारमा आफ्नो योग्यता र क्षमता प्रदर्शन गरी छनौट भई २०६४ सालपछि सेवा प्रवेश गरेका समान पदमा बहाल रहेका कर्मचारीहरूको मातहतमा नै काम गर्ने व्यवस्था गरिएको थियो।

यसै बीच निजामती सेवा ऐन, २०४९ लाई तत्काल संशोधन गर्न आवश्यक भएको र हाल व्यवस्थापिका संसद नभएको भन्दै विपक्षीहरूबाट यहि मिति २०६९।१२।२९ को राजत्रपमा सूचना प्रकाशित गरी तत्काल प्रारम्भ हुने गरी निजामती सेवा (तेस्रो संशोधन) अध्यादेश, २०६९ जारी गरियो र सो अध्यादेशले निजामती सेवा ऐनका अन्य दफाहरूमा संशोधन तथा थप गर्नुका साथसाथै नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(च),

धारा १३, १८, १९ र २१ द्वारा हामीलाई प्रत्याभूत गरिएका मौलिक हकमा बन्देज लगाउनका साथै उल्लेखित धाराका अतिरिक्त अन्तरिम संविधानको धारा १, ८८ र १५३ समेतसँग बाझिने गरी तथा योग्यता, क्षमता तथा कार्यगत विशिष्टतामा आधारित सार्वजनिक तथा निजामती प्रशासनको अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य र मान्यताका साथै नेपालको निजामती प्रशासनको विशिष्ट ऐतिहासिक परम्परा विपरित दफा ७ मा संशोधन तथा दफा २४घ१क र २४घ१ख थप गरेको छ।

ऐनको (दोश्रो संशोधन) बमोजिम थप गरिएको दफा २४घ१ बमोजिम पद र पारिश्रमिक माथिल्लो पदको पाउने तर काम साविककै एकतह मुनिको पदको गर्नुपर्ने गरी पदोन्नती भएका व्यक्तिहरु जुन हामी निवेदकहरु तथा हामी जस्ता खुला प्रतिस्पर्धा, कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन तथा आन्तरिक प्रतियोगिताको माध्यमबाट आफ्नो क्षमता र दक्षता प्रस्तुत गरी छनौट भएका व्यक्तिहरु सरहकै पद धारण गरेता पनि निजहरुले हाम्रो मातहतमा रही एकतह मुनीको काम गर्नुपर्ने व्यवस्था बमोजिम सो व्यवस्थालाई स्वीकार गरी काम गरी रहेकोमा निजामती सेवा (तेश्रो संशोधन) अध्यादेश, २०६९ बाट थप भएको दफा २४घ१क र २४घ१ख ले दफा २४घ१ लाई संशोधन नगरिकनै सो बमोजिमको पदलाई समायोजन गरी त्यसरी बढुवा भएका व्यक्तिहरुलाई निजहरु बढुवा भएकै मितिदेखि जेष्ठता गणना गर्ने गरी हामी मातहत काम गरी रहेको अवस्थामा कुनै प्रतिस्पर्धा तथा कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन नै नगरी तलव भत्ता र नामको हिसावले विशेष पद धारण गरेता पनि निजहरुले तल्लो तहमा नै काम गरी रहेको र सो तहमा कामै नगरेको व्यक्तिलाई काम नगरेकै अवधि समेतलाई गणना गरी जेष्ठता कायम गरी हचुवाको भरमा हामी जस्ता तोकिएको शैक्षिक योग्यता हासिल गरी खुला प्रतिस्पर्धा, कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन तथा आन्तरिक प्रतियोगिताको माध्यमबाट आफ्नो क्षमता र दक्षता प्रस्तुत गरी छनौट भएका व्यक्तिहरुभन्दा जेष्ठता कायम गर्ने गरी समायोजन गर्ने व्यवस्था गरेर एकातर्फ हाम्रो मनोबल गिराउने काम गरेको छ भने संशोधित अध्यादेश बमोजिम समायोजन भई आउने कर्मचारी र हामी योग्यता प्रणालीबाट आउने कर्मचारीकोबीचमा संशोधित व्यवस्थाले गरेको बर्गीकरण संविधानद्वारा प्रदत्त समानताको सिद्धान्त विपरित रहेको छ।

निजामती सेवा (तेश्रो संशोधन अध्यादेश) को कारणले हामी निवेदकहरुको मौलिक हकमा बन्देज लगाउनुका साथसाथै सो संशोधनको कारणले नेपाल इन्जिनियरिङ सेवाको सब-इन्जिनियरको योग्यता भएको व्यक्ति ४/५ बर्षे इन्जिनियरिङ स्नातक कोर्ष पूरा गरी नेपाल इन्जिनियरिङ परिषद्बाट इन्जिनियरिङको लाइसेन्स प्राप्त गरी वि.सं. २०६४ पछि खुला तथा

आन्तरिक प्रतियोगिताद्वारा नियुक्त भएका इन्जिनियरहरुभन्दा जेष्ठ हुने मात्र नभई नेपाल इन्जिनियरिङ्ग परिषद् ऐन, २०५५ ले इन्जिनियरको रुपमा काम गर्न बन्देज लगाएको पदमा पदस्थापन गर्ने व्यवस्था गरेको छ। त्यसै गरी रेन्जरहरु वन तथा भू-संरक्षण अधिकृत, कृषि सेवाका प्राविधिक सहायकहरु कृषि अधिकृत, कानूनको अध्ययननै नगरेका न्याय सेवाका नायब सुब्बाहरु कानून स्नातक कानून अधिकृतभन्दा जेष्ठ रहने अवस्था भई सरकारको तर्फबाट जनसरोकारका विषयमा जस्तै, न्याय क्षेत्र लगायत इन्जिनियरिङ्ग, कृषि, वन, सर्वे नापी, शैक्षिक क्षेत्रको अध्ययन अनुसन्धान देखि लिएर विभिन्न प्राविधिक तथा प्रशासनिक विषयमा जनतालाई प्रदान गर्नुपर्ने सेवाको स्तर खस्कन गई कमजोर निर्माण, गुणस्तरहीन उत्पादन तथा सरकारीस्तरबाट सर्वसाधारण जनताले प्राप्त गर्ने सेवाको गुणस्तरमा असर पर्न गई यसले आम सर्वसाधारणलाई सरकारी क्षेत्रबाट प्राप्त गर्ने गुणस्तरिय सेवाबाट समेत बन्चित हुनुपर्ने अवस्था सृजना भएकोले नागरिकको जीवनस्तर उकास्ने काममा प्रत्यक्ष तथा परोक्षरूपमा नकारात्मक असर पर्न जाने भई देशको समग्र क्षेत्रको विकासमा नै असर पर्न जाने भएको हुँदा यो विषय हामी रिट निवेदकहरुको व्यक्तिगत सरोकारको विषय मात्र नभएर सार्वजनिक सरोकारको विषय समेत भएमा पनि हाल व्यक्तिगत सरोकारको रुपमा प्रस्तुत निवेदन पेश गरेका छौं ।

संशोधित व्यवस्थाले गर्न खोजेको समायोजनमा पर्ने कर्मचारीहरु ऐनको दफा २४घ१ बमोजिम विशेष बढुवा भएकै दिनदेखि जेष्ठता कायम हुने तर हामी निवेदकहरुको हकमा भने ऐनद्वारा निर्धारित बढुवाका सबै व्यवस्था पालन गर्नुपर्ने व्यवस्था आफैमा असंवैधानिक त्रुटिपूर्ण र समानताको सिद्धान्त विपरित रहेको छ। ऐनको संशोधित व्यवस्था जहिले पनि भविष्य प्रभावी मात्र हुने सामान्य विधायकी मान्यताका विपरित संभावित समायोजनमा पर्ने व्यक्तिहरुको हकमा संशोधित व्यवस्थाले पश्चातदर्शी असर गर्ने व्यवस्था गरेको र सबै कर्मचारीलाई समान व्यवहार नगरी कसैको हकमा भूतलक्षी र कसैको हकमा भविष्यलक्षी गर्ने गरी संशोधन गरिएकोले सो आधारमा समेत संशोधित व्यवस्था बदर भागी छ।

निजामती सेवा ऐन, २०४९ लाई संशोधन गर्न बनेको अध्यादेश मार्फत सो ऐनको दफा ७(१) मा भएको संशोधन तथा सो ऐन थप भएको २४घ१क तथा सो अन्तर्गतका सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरु र २४घ१ख तथा सो अन्तर्गतका सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरुको व्यवस्थाले हामी रिट निवेदकहरुलाई नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(च) धारा १३, १८, १९ र २१ द्वारा हामीलाई प्रत्याभूत गरिएको मौलिक हकमा बन्देज लगाउनुका

साथै उल्लेखित धाराका अतिरिक्त अन्तरिम संविधानको धारा १, ८८ र १५३ समेतसँग बाझिएको तथा निजामती सेवालाई नै तहस नहस गर्ने गरी निजामती सेवा ऐनबाट भएको सो ऐनको दफा ७(१) मा भएको संशोधन तथा सो ऐनमा थप भएको २४घ१क तथा सो अन्तर्गतका सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरु र २४घ१ख तथा सो अन्तर्गतका सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरुलाई नेपालको अन्तरिम संविधानको धारा ३२ तथा धारा १०७ को उपधारा (१) बमोजिम प्रारम्भ देखिनै बदर गरिपाउँ भन्ने निवेदन पत्र।

यसमा के कसो भएको हो, निवेदकको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो, आदेश जारी हुनु नपर्ने भए आधार र कारण खुलाई आदेश प्राप्त भएको मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ दिनभित्र सम्बन्धित मिसिल कागजात साथै राखि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत लिखित जवाफ पठाउनु भनी यो आदेश र रिट निवेदनको एकप्रति नक्कल साथै राखी विपक्षीहरुका नाममा म्याद सूचना जारी गरी लिखित जवाफ परेपछि वा सो पर्ने अवधि नाघेपछि नियमबमोजिम पेश गर्नु । साथै अन्तरिम आदेशको माग सम्बन्धमा विचार गर्दा दुवै पक्षको सुनुवाई गरी निष्कर्षमा पुगनु वाञ्छनिय देखिँदा छलफलका निमित्त मिति २०७०।२।२ को पेशी तारेख तोकी सो को सूचना विपक्षीहरुलाई दिई नियमानुसार विशेष इजलासमा पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।१।३० को आदेश ।

निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दोश्रो संशोधनद्वारा सो ऐनमा दफा २४घ१ थप भई सो दफामा कार्यसम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनद्वारा गरिने बढुवा सम्बन्धी विशेष व्यवस्था गरी सो दफा बमोजिम बढुवा भएका कर्मचारीहरुको बढुवा व्यवस्थापन लगायतका कार्य गर्न आवश्यक भई निजामती सेवा ऐन, २०४९ मा तेश्रो संशोधनको लागि तत्कालिन व्यवस्थापिका संसदको समेत काम गर्ने संविधानसभामा विधेयक पेश भएकोमा सो विधेयक पारित नहुँदै संविधानसभाको कार्यकाल मिति २०६९।२।१५ बाट स्वतः समाप्त भएको र हाल व्यवस्थापिका संसद समेत नभएकोले अध्यादेश मार्फत उक्त ऐनमा संशोधन गरी बढुवा व्यवस्थापन लगायतका व्यवस्था गरिएको देखिन्छ। सो अध्यादेश मार्फत थप भएको ऐनको दफा २४घ१क. को व्यवस्था विद्यमान नियमित बढुवा प्रणालीमा सुधार गरी जेष्ठतालाई प्राथमिकता दिने बढुवा प्रणालीको व्यवस्था गर्न उपयुक्त भएको र दफा २४घ१ख. को व्यवस्था उक्त ऐनको दफा २४घ१ बमोजिम कार्यसम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनद्वारा बढुवा भएका कर्मचारीहरुलाई व्यवस्थित रूपमा समायोजन गर्न आवश्यक भएकोले सो व्यवस्था भएको देखिन्छ। उक्त दफाहरुमा भएको

व्यवस्थाले रिट निवेदकहरूको कुनै पनि संवैधानिक तथा कानूनी हक अधिकारमा आघात पारेको नहुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेजभागी छ।

निजामती सेवा ऐन, २०४९ को तेश्रो संशोधन व्यवस्थापिका संसदमा पेश भई संसदको सम्पत्तिको रूपमा रहेकोले सो विषय संविधानको धारा ८८ को मर्म विपरित ल्याइएको अध्यादेश संविधानको धारा ८८, ८४ र ८५ सँग बाझिएको भन्ने प्रश्न छ सो सम्बन्धमा कुनै पनि विधेयक संसदमा विचाराधीन रहेको अवस्थामा संसदको कार्यकाल समाप्त भएमा वा संसद विघटन भएमा त्यस्तो विधेयक पनि स्वतः निष्क्रिय हुने भएको र संसद नरहेको अवस्थामा तत्काल केही गर्न आवश्यक परेको छ भन्ने कुरामा राष्ट्रपति सन्तुष्ट भएमा मन्त्रिपरिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रपतिबाट आवश्यक अध्यादेश जारी गर्न सक्ने नै देखिँदा उल्लेखित निवेदन जिकिरमा वस्तुनिष्ठ आधार नदेखिएकोले रिट निवेदन बमोजिम आदेश जारी हुनुपर्ने होइन।

रिट निवेदनमा अध्यादेश समानुपातिक समावेशीताको सिद्धान्त र समानताको सिद्धान्त विपरित भएको तर्क उल्लेख गरिएको सन्दर्भ छ, सो सम्बन्धमा निजामती सेवा ऐन, २०४९ को तेश्रो संशोधन अध्यादेशको व्यवस्थाले समान प्रकृतिका कुनै पनि निजामती कर्मचारीलाई कुनै किसिमको भेदभाव नगरेको र समावेशी सिद्धान्तको विपरित हुने कुनै व्यवस्था समेत नगरेकोले विना आधार र कारण प्रस्तुत रिट निवेदन दायर भएको देखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज भागी छ भन्ने सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको लिखित जवाफ।

निजामती कर्मचारीहरू लामो समयसम्म एउटै पदमा काम गरी सेवाबाट निवृत्त हुनु परेको कारण कर्मचारीहरूमा उत्प्रेरणामा कमी भई निजामती सेवा आशातित रूपमा परिणाममुखी बन्न नसकेकोले लामो समय काम गरेका कर्मचारीहरू कमसेकम एक तह बढुवा हुन सक्नुन भन्ने पुनित उद्देश्यले ऐनमा भएको दोश्रो संशोधनबाट ऐनको दफा २४घ१ थप भई कार्यसम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनद्वारा गरिने बढुवा सम्बन्धी विशेष व्यवस्था भएको हो। तर समयक्रममा ऐनको दफा २४घ१ को कार्यान्वयनमा विभिन्न किसिमका जटिलताहरू उत्पन्न हुन गई सो दफा बमोजिम विशेष बढुवा पाएका कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन र कार्यजिम्मेवारी निर्धारणमा व्यवहारिक कठिनाई उत्पन्न भएको हुँदा सोको लागि ऐनमा तत्काल संशोधन गर्न आवश्यक भएको र त्यसका लागि व्यवस्थापिका संसद बहाल नरहेको अवस्था हुँदा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ८८ बमोजिम अध्यादेश जारी गर्नुको विकल्प नरहेको व्यहोरा सम्मानीत अदालतलाई अवगत नै छ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ८८ को उपधारा (१) मा व्यवस्थापिका-संसदको अधिवेशन वा बैठक चली रहेको अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा तत्काल केही गर्न आवश्यक परेको छ भन्ने कुरामा राष्ट्रपति सन्तुष्ट भएमा यस संविधानमा लेखिएका कुराहरूको प्रतिकूल नहुने गरी मन्त्रिपरिषद्को सिफारिसमा आवश्यक अध्यादेश जारी गर्न सक्नेछ भन्ने व्यवस्था रहेको र विपक्षी निवेदकले दावी लिनु भएको निजामती सेवा ऐन, २०४९ लाई संशोधन गर्न बनेको अध्यादेश संविधानको सोही धाराको अधिनमा रही जारी भएको हुँदा त्यसलाई अन्यथा भन्न मिल्दैन। जहाँसम्म सो अध्यादेश बमोजिम गरिएको ऐनको दफा ७(१), २४घ१क र २४घ१ख को व्यवस्था सम्बन्धी विषय छ, तत् सम्बन्धमा ऐनको दफा ७(१) ले निजामती सेवाका विभिन्न विषय छ, तत्सम्बन्धमा ऐनको दफा ७(१) ले निजामती सेवाका विभिन्न पदहरूमा गरिने पदपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। निजामती सेवाको पदपूर्तिमा अनुभव र योग्यता कुन चाहिलाई बढी प्राथमिकता दिने भन्ने विषय विवादको विषय रहेको भएता पनि नेपालको निजामती सेवाले यी दुवै विषयलाई समान महत्व प्रदान गरी तदनुरूप नै निजामती सेवा ऐनमा व्यवस्था गर्ने प्रयास गर्दै आएको पाइन्छ। निजामती सेवाको पदपूर्तिमा अनुभव र योग्यता कुन चाहिलाई के कति भार प्रदान गर्ने भन्ने विषय मुलुकको निजामती सेवाको प्रकृति र आवश्यकता समेतका आधारमा कार्यकारीबाट नियमित हुने नीतिगत विषय हुँदा कार्यकारीले गरेको सो नीतिगत विषयका सम्बन्धमा प्रश्न गर्न मिल्दैन। साथै सो नीतिगत विषयका कारण निजामती सेवाका विभिन्न पदहरूमा भर्नाका लागि सम्भाव्य उम्मेदवार हुन पाउने विपक्षीको हकमा असर पुगेको भनी मान्न पनि सकिदैन।

ऐनको दफा २४घ१क को व्यवस्थाले जेष्ठता र कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनद्वारा निजामती कर्मचारीहरूको बढुवा गर्ने सम्बन्धमा आधार र प्रक्रिया निर्धारण गरेको हो भने दफा २४घ१ख ले कार्यसम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनद्वारा बढुवा भएका कर्मचारीको समायोजन सम्बन्धी व्यवस्था गरेको हो। निजामती सेवा ऐनले कर्मचारीहरूको नियुक्ति बढुवा सम्बन्धमा आवश्यकता अनुसार खुला प्रतियोगिता, कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन, आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षा एवं जेष्ठता र कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनद्वारा हुने बढुवा समेतलाई स्थान दिइ योग्यता, अनुभव र क्षमता समेतलाई समान रूपले महत्व दिएको हुँदा निजामती प्रणालीको आधारभूत सिद्धान्त विपरित व्यवस्था गरिएको भन्न मिल्दैन। निजामती कर्मचारीहरूको सेवा शर्त सम्बन्धी विषयलाई राज्यले

कानून बनाएर आवश्यकता अनुसार समय समयमा हेरफेर र परिवर्तन गर्न सक्छ। त्यसरी हेरफेर र परिवर्तन गरिएको कारणबाट कसैको हक अधिकारमा आघात पुगेको मात्र मिल्दैन।

निजामती कर्मचारीहरूको बढुवा सम्बन्धी विषयको आधार र प्रतिशत नीतिगत एवं व्यवस्थापकिय प्रकृतिका विषयहरू हुन्। कुन पदमा कुन पदवृद्धि वा आधारले नियुक्ति वा बढुवा गर्दा उपयुक्त र बान्छनीय हुन्छ भनी निर्धारण गर्ने अधिकार कानून निर्मातामा रहेको हुन्छ। ऐन वा अध्यादेशको कुनै व्यवस्था संविधानसँग बाझिएको देखिएमा बाहेक ऐन वा अध्यादेशमा गरिएका व्यवस्थाहरूको नीतिगत औचित्य वा उपयुक्तताको सम्बन्धमा सम्मानीत अदातलबाट न्यायिक आत्मसंयमको सिद्धान्त अनुसार प्रवेश नगर्ने मान्यता र अभ्यास रही आएको हुँदा रिट निवेदकको माग बमोजिम आदेश जारी हुने आधार र कारण रहेको छैन। दफा २४घ१ख मा गरिएका व्यवस्थाहरू निजामती सेवा ऐनमा तत्काल केही गर्नुपर्ने भई आवश्यकताको सिद्धान्तका आधारमा गरिएका विशेष व्यवस्थाहरू हुन्। अध्यादेशबाट थप भएका दफा २४घ१क ले ऐनको साविक दफा २४घ१ बमोजिम विशेष बढुवा पाएका निजामती कर्मचारीहरूको समायोजन सम्बन्धी व्यवस्थाहरू गरेको हो। अध्यादेशले निजामती कर्मचारी सेवामा योग्यता प्रणालीको सिद्धान्त एवं Chain of Command लाई अन्त गरिएको भन्ने विपक्षीको दावी सत्य होइन। कार्यकारीको नीतिगत निर्णयका आधारमा ऐनको दफा २४घ१ बमोजिम विशेष बढुवा भएका निजामती कर्मचारीहरूको समायोजन सम्बन्धी व्यवस्था गर्न अध्यादेश जारी भएको र सो अध्यादेश ऐन सरह हुने हुँदा संगठन विशेषको दरबन्दी सृजना गर्दा पालना गर्नुपर्ने ऐनको दफा ६क को अवस्था लागू नभएको भन्ने विपक्षीको दावीलाई समेत सान्दर्भिक र मनासिव मात्र सकिदैन। अतः उपरोक्त आधार र कारण समेतबाट निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्ने होइन भन्ने मन्त्रिपरिषद्को लिखित जवाफ।

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम निजामती कर्मचारी प्रशासन, व्यवस्थापन तथा अभिलेख सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यन्वयन अनुगमन र मूल्याङ्कन सम्बन्धी विषय यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्रको विषय नभएको र रिट निवेदकले यस मन्त्रालयको के कस्तो काम कारवाहीले रिट निवेदकको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ को उपधारा (३) को खण्ड (च), धारा १३, १८, १९ र २१ द्वारा प्रदत्त मौलिक हक अधिकारमा आघात पुगेको हो सो कुरा निवेदनमा स्पष्ट उल्लेख गर्न नसक्नु भएको हुँदा यस मन्त्रालयलाई समेत विपक्षी बनाई दायर गरिएको रिट निवेदन निरर्थक छ।

निजामती सेवा ऐन, २०४९ लाई संशोधन गर्न बनेको अध्यादेश मार्फत सो ऐनको दफा ७ को उपदफा(१) मा भएको संशोधन तथा सो ऐन थप भएको २४घण्टा तथा सो अन्तर्गतका सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरू र २४घण्टा. तथा सो अन्तर्गतका सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरूको व्यवस्था बदर गरिपाउँ भन्ने जिकिरका सम्बन्धमा निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा ७ को उपदफा (१) मा भएको संशोधन पदपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्थामा समयानुकूल संशोधन गर्न र सो ऐनमा थप भएको २४घण्टा को व्यवस्थाले जेष्ठता र कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनद्वारा हुने बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था गरेको तथा २४घण्टा को व्यवस्था निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा २४घण्टा बमोजिम बढुवा भएका कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन गर्न गरिएको र उक्त दफा २४घण्टा र २४घण्टा को व्यवस्थाले निवेदकहरूको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ को उपधारा (३) को खण्ड (च) धारा १३, १८, १९ र २१ द्वारा प्रत्याभूत गरिएको मौलिक हकमा बन्देज नलगाएको र संविधानको धारा १, ८८ र १५३ सँग बाझिएको अवस्था नहुँदा रिट निवेदन खारेज भागी छ भन्ने कानून न्याय संविधान तथा संसदिय मामिला मन्त्रालयको लिखित जवाफ।

नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६९।१२।२९ को निर्णयद्वारा राष्ट्रपति समक्ष सिफारिस भए बमोजिम नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ८८ को उपधारा (१) मा उल्लिखित व्यवस्थापिका-संसदको अधिवेशन वा बैठक चली रहेको अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा तत्काल केही गर्न आवश्यक परेको छ भन्ने कुरामा राष्ट्रपति सन्तुष्ट भएमा यस संविधानमा लेखिएका कुराहरूको प्रतिकूल नहुने गरी मन्त्रिपरिषद्को सिफारिसमा आवश्यक अध्यादेश जारी गर्न सक्नेछ भन्ने संवैधानिक प्रावधान अनुरूप सम्माननीय राष्ट्रपतिद्वारा निजामती सेवा ऐनलाई संशोधन गर्ने अध्यादेश, २०६९ जारी भएको व्यहोरा सम्मानीत अदालत समक्ष सादर अनुरोध गर्दछु भन्ने राष्ट्रपतिको कार्यालयको लिखित जवाफ।

यसमा निवेदकहरूले निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा २४घण्टा तथा दफा २४घण्टा को व्यवस्था नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १, १३ र ८८ समेतसँग बाझिएको र उक्त दफाहरू प्रयोग भएमा आफ्नो समानताको हकमा प्रतिकूल असर पर्ने भनी अन्तरिम आदेशको माग गरेको देखिन्छ। तर निजामती सेवा ऐन, २०४९ मा भएको तेश्रो संशोधन अध्यादेशबाट थप भएको उक्त दफाहरू हाल क्रियाशिल भै सकेको देखिएको र सो थप भएका कानूनी व्यवस्था बमोजिम मिति २०७०।१।२७ मा समायोजन गर्ने निर्णय बमोजिम

बहुवा भएका कर्मचारीहरूलाई पत्र पनि दिइ सकिएको भन्ने मिसिल साथ पेश भएका उक्त पत्रहरूबाट देखिएकोले सो थप कानूनी व्यवस्थाबाट निवेदकहरूलाई अपुरणीय क्षति हुने वा सुविधा सन्तुलनको दृष्टिबाट बढी मर्का पर्ने अवस्था प्रथम दृष्टिमा देखिन नआएको र निवेदकहरूले उठाएको विषयका सम्बन्धमा पूर्ण सुनुवाई हुँदा विचार हुन सक्ने अवस्था भएकोले हाल माग बमोजिम अन्तरिम आदेश जारी गर्न मिलेन। सबै प्रत्यर्थीहरूको लिखित जवाफ परेपछि पूर्ण सुनुवाईका लागि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।३।६ को आदेश।

नियमबमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदक तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताहरू श्री टिकाराम भट्टराई र श्री मुकुन्दप्रसाद पौडेल तथा विपक्षी नेपाल सरकार तर्फबाट उपस्थित विद्वान सह न्यायाधिवक्ता श्री सञ्जीवराज रेग्मी एवं प्रस्तुत रिट निवेदनमा सुनुवाईमा सामेल हुन अनुमति प्राप्त भएका राजु ढुंगाना समेतको तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता श्री हरिहर दाहाल तथा विद्वान अधिवक्ताहरू श्री रमणकुमार श्रेष्ठ र श्री चन्द्रमणी पौडेलले गर्नु भएको वहस समेत सुनियो। प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्नुपर्ने देखिन आयो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा प्रस्तुत रिट निवेदनमा रिट निवेदकहरू लोक सेवा आयोगबाट लिइएको खुल्ला तथा आन्तरिक प्रतिस्पर्धात्मक परीक्षा पास गरी निजामती सेवाका विभिन्न पदमा कार्यरत रहेको अवस्थामा निजामती सेवा ऐन, २०४९ लाई संशोधन गर्न बनेको अध्यादेश मार्फत ऐनको दफा ७(१) मा भएको संशोधन तथा सो ऐनमा थप भएको २४घ१क तथा सो अन्तर्गतको सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरू र २४घ१ख तथा सो अन्तर्गतका सम्पूर्ण उपदफा तथा खण्डहरूको व्यवस्थाले रिट निवेदक मातहतमा काम गरिरहेका विशेष बहुवा भएका कर्मचारीहरूलाई निजहरू बहुवा भएको मितिदेखि नै जेष्ठता गणना गर्ने व्यवस्था गरी रिट निवेदकहरूलाई नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(च), १३, १८, १९ र २१ द्वारा प्रत्याभूत मौलिक हकमा बन्देज लगाई सो व्यवस्था संविधानको धारा ८८ र १५३ सँग बाझिएकोले सो अध्यादेशले गरेको उक्त संशोधन प्रारम्भ देखि नै बदर गरी पाउँ भन्ने मुख्य दावी रहेको पाइन्छ। विपक्षीहरूको लिखित जवाफमा निजामती सेवा ऐन, २०४९ लाई संशोधन गर्न बनेको अध्यादेशबाट संशोधन भएको दफा ७(१), २४घ१क र २४घ१ख को व्यवस्था निजामती सेवा ऐनमा तत्काल केही गर्नुपर्ने भई आवश्यकताको सिद्धान्तका आधारमा गरिएको

विशेष व्यवस्था भएको, दफा २४घ१क ले ऐनको साविक २४घ१ बमोजिम विशेष बढुवा पाएका कर्मचारीहरुको समायोजन गरेकोले उक्त संशोधन अध्यादेशले कसैलाई भेदभाव नगरेको भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ।

प्रस्तुत रिट निवेदन मिति २०६९।१२।२९ मा जारी भएको निजामती सेवा (तेश्रो संशोधन) अध्यादेश, २०६९ लाई चुनौति दिई यस अदालतमा दायर भएको देखिन्छ। अध्यादेशबाट आएको उक्त व्यवस्थालाई निजामती सेवा ऐनमा नै समावेश एवं रुपान्तरण गरी हाल उक्त अध्यादेश अस्तित्वमा रहेको देखिँदैन। त्यसरी आएको अध्यादेशको व्यवस्थालाई ऐनकै रुपमा रुपान्तरित गरिएको उपर रिट निवेदकले पूरक निवेदन दिई चुनौति दिएको अवस्था पनि छैन। यसरी रिट निवेदकले अध्यादेशको वैधताको चुनौती दिएको भएपनि हाल सो अध्यादेश अस्तित्वमा नरहेको र उक्त व्यवस्था ऐनमा रुपान्तरण भएपछि चुनौति नगरिएकोले प्रस्तुत रिट निवेदनमा संवैधानिकताको प्रश्न उपर विचार गरी रहनु पर्ने अवस्था नदेखिएकोले प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। रिट निवेदनको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु ।

प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा हामी सहमत छौं ।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:-विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर टाइप गर्ने:- रामशरण तिमिल्सिना

इति सम्वत् २०७२ साल माघ ७ गते रोज ५ शुभम् ।